

Mitterandova éra ve francouzské zahraniční a bezpečnostní politice

Od intervence v Libanonu po adaptaci na
konec studené války

Francois Mitterrand

Osobnost a vývoj názorů F. Mitteranda

- Státník s konzistentními politickými názory nebo politický chameleón?
- Zdá se, že ve svém mládí má blíže spíše ke krajní pravici, míra jeho angažování se v rámci režimu ve Vichy zůstává předmětem sporů.
- Od prvního setkání s De Gaullem v roce 1943 jsou vztahy mezi oběma muži poznamenány hlubokou antipatií a za De Gaullova života se Mitterand vůči němu vždy staví do opozice.
- V období IV. republiky politicky patří k levému středu, v průběhu 60. let se ve snaze stát se reprezentantem celé levé části politického spektra názorově posunul nalevo.
- Jako prezidentský kandidát ve volbách v roce 1965 ostře kritizuje De Gaullovu zahraniční politiku – odmítá budování francouzského jaderného arsenálu a naopak prosazuje všeobecné jaderné odzbrojení, stejně jako politiku „prázdných křesel“ uplatněnou v rámci ES. Souhlasí sice v tomto období s názorem, že NATO jako vojenská organizace ztratila svůj někdejší význam, ale nesouhlasí s De Gaullovou „nepřátelskou“ politikou vůči organizaci a USA.
- V průběhu 70. let F. Mitterand a kolem něho soustředění socialisté přehodnotili některé své dřívější postoje k významným zahraničně-politickým tématům – např. v otázce potřebnosti nezávislého francouzského jaderného deterrentu, v názoru na dominantní roli prezidenta ve sféře zahraniční a bezpečnostní politiky či v otázce možného opětovného začlenění Francie do integrovaného vojenského velení NATO.

Francois Mitterand jako ministr pro záležitosti vojenských veteránů (1947)

Francouzská bezpečnostní politika do konce studené války

- Mitterand a jeho socialisté akceptovali, že existence francouzského nezávislého jaderného deterrentu představuje základní pilíř bezpečnostní politiky země.
- V Mitterandově éře Francie pokračovala v ambiciózním programu modernizace svého jaderného arsenálu (ponorky třídy Triomphant, taktické jaderné střely Hades, růst výdajů na jaderné zbraně). Je zvažována produkce neutronové bomby a Francie se za každou cenu (viz zničení Rainbow Warrior) snaží pokračovat v jaderných testech.
- Intenzivní spolupráce mezi Francií a NATO, kterou zahájil již Giscard d'Estaing pokračuje a Mitterand jednoznačně podpořil dvojí rozhodnutí NATO a následné rozmístění amerických střel Pershing v Evropě.
- Francie současně trvá na udržení své vojenské nezávislosti a Mitterand rozhodně odmítá sovětský požadavek, aby se předmětem jednání o kontrole zbrojení v Ženevě staly jaderné arzenály Francie a Británie.
- Z tohoto důvodu vnímá na rozdíl od pravicové vlády J. Chiraca poměrně negativně americkou SDI, která by mohla ohrozit věrohodnost francouzského jaderného deterrentu. Kromě toho se obává vypuknutí nových závodů ve zbrojení.
- Stanoviska francouzského prezidenta jsou v klíčových otázkách (rozmístění amerických střel v Evropě, celkový postoj k jednáním o kontrole zbrojení, zahrnutí oblastí obrany do evropské integrace) vycházejí z jeho obav, že by USA mohly za určitých okolností rezignovat na své bezpečnostní závazky vůči Evropě.
- Potřeba dodat větší flexibilitu konvenčním vojenským silám vedla k vytvoření Sil rychlé reakce (Force d'action rapide), které disponovaly celkem 47 000 muži.

Francouzská vojenská intervence v Libanonu

- Cílem Francie je posílit svou mezinárodní prestiž, zvýšit svůj vliv na Blízkém východě a významnou roli hraje i skutečnost, že jde o bývalou francouzskou kolonii.
- Od předchozích francouzských vojenských intervencí ve Třetím světě se odlišuje především tím, že Francie se operace účastní po boku dalších zemí (včetně USA), přičemž Mitterand kladl od počátku důraz na předchozí souhlas OSN.
- V první fázi (srpen-září 1982) se Francouzi po boku Italů a Američanů podíleli na evakuaci palestinských bojovníků z Bejrútu. Téměř ihned poté však došlo k zavraždění libanonského prezidenta, což Francii a další země vedlo k rozhodnutí rozmístit v zemi francouzské vojenské jednotky, které měly pomoci ukončit občanskou válku a současně zastavit pokračující izraelskou invazi.
- Tato fáze trvala až do března 1984, kdy došlo ke stažení mnohonárodnostních sil. Francie utrpěla při útocích extremistů těžké ztráty (např. 56 mrtvých vojáků po útoku na kasárny v Bejrútu v říjnu 1983), avšak Mitterand dal i přes silnou domácí kritiku najevo odhodlání neustoupit teroru (návštěva prezidenta v Libanonu, bombardování pozic šíitských extremistů) a i po stažení mnohonárodnostních sil ponechal v Bejrútu 80 vojenských pozorovatelů.
- Ke stažení posledních francouzských jednotek tak došlo až v roce 1986.

Mitterand a budování sjednocené Evropy (1. část)

- F. Mitterand projevoval dlouhodobý zájem o budování sjednocené Evropy – v roce 1965 jako prezidentský kandidát vyslovuje podporu federalizované Evropě a institucím fungujícím na supranacionálním principu.
- Jako vůdce levicové opozice v období 70. let klade na evropskou problematiku menší důraz (preferuje udržení jednoty Socialistické strany), nicméně vyzdvihuje potřebu budování sociální dimenze evropské politiky.
- Hlavní východiska Mitterandovy evropské politiky:
  - 1) Udržení francouzské autonomie a nezávislosti na USA a SSSR a současně ochrana francouzských národních zájmů prostřednictvím společné evropské měny;
  - 2) Evropský federalismus kombinovaný s přijímáním klíčových rozhodnutí prostřednictvím Rady (EHS, později EU);
  - 3) Udržení vnitřního konsensu o sjednocené Evropě;
  - 4) Klíčový strategický vztah s Německem;

Mitterand a budování sjednocené Evropy (2. část)

- Mitterand hrál významnou roli při „odblokování“ procesu budování jednotného trhu Evropských společenství.
- Jednání F. Mitteranda s M. Thatcherovou o výši britského příspěvku do ES (1984).
- Zvolení Jacquese Chiraca předsedou Evropské komise (1985-1995).
- Úzká spolupráce s Německem = dohoda o postupném zrušení hraničních kontrol mezi oběma zeměmi (1984), na kterou o rok později navázala Schengenská dohoda podepsána vedle Německa a Francie také státy Beneluxu (v roce 1990 přijata Schengenská prováděcí úmluva a k odstranění hraničních zábran došlo v roce 1995).
- V roce 1986 byl i díky Mitterandovi přijat Jednotný evropský akt, který počítá s dokončením budování společného trhu ES (volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu). Ve věcech společného trhu se přechází na hlasování kvalifikovanou většinou a došlo k celkovému posílení role Evropského parlamentu.
- Mitterand ve druhé polovině 80. let vytrvale usiluje o prosazení společné evropské sociální politiky. Podařilo se mu přesvědčit všechny členy ES s výjimkou Velké Británie. Přímou do Maastrichtské smlouvy (1992) sice kapitola o sociální politice začleněna nebyla, ale tato oblast je řešena sociálním protokolem a Úmluvou o sociální politice.
- Ve spolupráci s Itálií a Evropskou komisí F. Mitterand usiluje o vytvoření společné evropské měny (přes odpor Velké Británie). Výměnou za podporu německého sjednocení získal Mitterand příslib německé podpory projektu vytvoření společné evropské měny (eura). Plán byl zahrnut do Maastrichtské smlouvy (1992), která vytvořila Evropskou unii.
- Plán na vytvoření Evropské konfederace = Mitterand pro něj nezískal podporu.

Francie a vztahy s USA v éře F. Mitteranda

- Mitterand si uvědomoval význam USA pro udržení stability a bezpečnosti v Evropě a navíc se mu rychle podařilo navázat přátelské osobní vztahy s nejvyššími americkými představiteli.
- Samotný Mitterand několikrát přijel na státní návštěvu USA.
- Francie usiluje o posílení vzájemné spolupráce s USA, především v bezpečnostních otázkách (rozmístění amerických strel v Evropě, zintenzivnění vojenských kontaktů mezi jednotkami Francie a USA).
- Ve Francii je v 80. letech období „amerikanománie“, kdy Francouzi jeví zájem o vše americké – od prezidenta Reagana, jenž se v zemi těší značné popularitě, přes coca-colu, budování Disneylandu u Paříže až po hamburgery a džínové košile.
- Francie však i v rámci vztahů s USA sleduje nadále především své národní zájmy. V roce 1986 odmítla povolit přelet amerických letadel útočících na Libyi přes své území, odmítla americké požadavky na zavedení jiných než symbolických sankcí proti SSSR kvůli potlačení hnutí Solidarita v Polsku a kritizovala americkou intervenci na Grenadě či pomoc Contras.

Francie a Německo

- Mitterandova éra je ve znamení významného zlepšení francouzsko-německých vztahů (svůj podíl na tom mělo i přátelství Mitteranda a H. Kohla).
- V souvislosti s oslavami 20. výročí od podpisu Francouzsko-německé smlouvy o přátelství se oběma zemím podařilo obnovit spolupráci v bezpečnostní oblasti (vznik poradního Francouzsko-německého výboru pro bezpečnost a obranu, snaha o zintenzivnění činnosti Západoevropské unie, Mitterandova podpora rozmístění amerických střel Pershing na území Německa, kritický postoj obou zemí k americkému projektu SDI, souhlas Francie, že případné použití taktických jaderných zbraní na území Německa bude konzultovat s Bonnem, v roce 1987 první francouzsko-německé vojenské cvičení pod německým velením).
- Pokračující rozvoj francouzsko-německých ekonomických vztahů (vysoká míra vzájemných investic, významná spolupráce na úrovni jednotlivých průmyslových podniků, Francie byla od roku 1960 pro Německo největším vývozním trhem).
- Na rozdíl od De Gaulla Mitterand věřil, že prohlubování evropské integrace přispěje k posílení míru a bezpečnosti Evropy a umožní regionu ekonomicky a technologicky soupeřit s USA a Japonskem. Tento názor sdílí i Kohl.
- Spolupráce obou zemí a jejich vrcholných představitelů umožnila opětovně obnovit proces evropské integrace (prosazení institucionální reformy posilující supranacionální charakter společenství v podobě JEA, podpora přijetí Sociální charty a dokončení jednotného volného trhu).
- Francie ale přitom i za Mitteranda sleduje ve vztahu k Německu specifické cíle (svázat německou ekonomiku s churavějící ekonomikou francouzskou, aby se rozdíl v ekonomické výkonnosti obou zemí nezvyšoval; prohlubování evropská integrace jako prostředek, jak si udržet alespoň částečnou kontrolu nad Německem a jeho zahraničně politickým chováním).

Francie a SSSR

- Mitterandova politika je ve znamení kontinuity s politikou jeho předchůdců (na jedné straně obezřetnost a obavy z hrozby představované SSSR, ale na druhé straně snaha o úzkou spolupráci se SSSR).
- Podobně jako Giscard d'Estaing se i Mitterand staví velmi opatrně ke komentování situace v Polsku (snaha nepopudit SSSR) a Francie odmítá ekonomické sankce ze strany USA proti SSSR a Polsku.
- Větší veřejná kritika některých sovětských kroků, ochlazení vztahů na nejvyšší úrovni v první polovině 80. let.
- Podpora rozmístění střel Pershing v Evropě – Francie je obezřetná vůči sovětské vojenské hrozbě.
- Nicméně v polovině 80. let se i v tomto ohledu vrací francouzská politika do „starých kolejí“ - Francie byla první zemí, která pozvala M. Gorbačova na státní návštěvu.
- S koncem studené války se Francie tradičně snaží najít v SSSR partnera s nímž by vytvořilo účinnou opozici plánům na sjednocení Německa.
- I přes neúspěch těchto snah Mitterand usiluje o podporu SSSR/Ruska (viz. ekonomická pomoc státům Společenství nezávislých států prostřednictvím vzniku Evropské banky pro obnovu a rozvoj).
- I na konci Mitterandovy éry platí, že Francie vzhlíží k francouzsko-ruskému spojení jako k prostředku poskytujícímu Francii bezpečnostní garance pro případ obnovení německé hrozby, a také že i jinak Rusko pro Francii zůstává klíčovým strategickým partnerem.

Francie a sjednocení Německa

- Francie je průběhem dění a zejména rychlostí vývoje ve východním Německu zaskočena.
- - obavy ze změny mocenské rovnováhy v Evropě;
- - obavy z dopadů vývoje na pozici Gorbačova a demokratizační změny v SSSR (možnost zásahu reakčních sil);
- Poměrně rychle ale Mitterand dospěl k závěru, že sjednocení Německa je nevyhnutelné.
- Snaha zablokovat proces sjednocení by velmi negativně ovlivnila francouzsko-německé vztahy, naopak podpora sjednocení dále posílila spolupráci tandemem těchto dvou klíčových evropských států.
- Mitterand přichází z plány nové podoby evropského bezpečnostního systému, které ale nezískaly podporu.
- Následné přehodnocení francouzské politiky.
- - podpora německému členství v NATO;
- - současně podpora dalšímu prohloubení evropské integrace (nástroj k usměrňování německé politiky).
- - pokračuje rozvoj francouzsko-německé bilaterální spolupráce a to včetně bezpečnostní oblasti (francouzsko-německý „eurosbor“ podléhající Západoevropské unii).

Válka v Perském zálivu (1990-1991)

- Irácká okupace Kuvajtu postavila Francii do nepříjemné situace – od 70. let je Irák jejím hlavním spojencem a významným obchodním partnerem v regionu.
- Francouzská pomoc iráckému jadernému programu a významné dodávky zbraní (pokračují i v průběhu 80. let).
- Francie podporovala Irák během irácko-iránské války = nepřála si vítězství Íránu, který vnímá jako nepřátelský teokratický režim podporující terorismus.
- Mitterand ale nechce, aby Iráku jeho agrese proti Kuvajtu prošla a současně vnímá konflikt jako příležitost, jak USA i dalším spojencům dokázat, že je Francie i po sjednocení Německa významnou velmocí.
- Vedle toho chce Mitterand udržet francouzský vliv v regionu a současně se vyhnout hněvu početné arabské menšiny žijící ve Francii.

Válka v Perském zálivu (1990-1991) II. část

- Francie chce do Perského zálivu vyslat co největší vojenský kontingent, avšak jeho shromáždění je obtížné – nakonec má Francie třetí největší síly ze západních států, avšak početně je její příspěvek nesrovnatelně menší než v případě Velké Británie.
- Vzhledem k deklarované politice „nezávislosti“ v oblasti obrany je významným krokem ze strany Mitteranda souhlas s podřízením francouzského sboru americkému velení.
- Nasazení francouzských jednotek po boku amerických vojáků během války však ukázalo na významné nedostatky snižujících vojenskou efektivitu francouzských sil – významný impuls pro pozdější rozhodnutí o profesionalizaci ozbrojených sil.
- Politická omezení nasazení francouzských sil = původně dokonce mohlo francouzské letectvo bombardovat jen irácké cíle v Kuvajtu, nikoliv na území Iráku.
- Až do poslední chvíle před zahájení, operace klade Francie velký důraz na hledání diplomatického řešení konfliktu = návrhy propojit otázku Kuvajtu s problematikou řešení blízkovýchodního mírového konfliktu.
- Výsledky francouzského angažmá jsou v některých ohledech spíše rozpačité = Francie dále ztratila vliv v regionu ve prospěch USA a ani jako možný pilíř evropské bezpečnostní spolupráce nepůsobila ve srovnání s VB úplně přesvědčivě.

Mitterandova africká politika

- Při nástupu do funkce prezidenta sliboval F. Mitterand morálnější zahraniční politiku ve vztahů k bývalým francouzským koloniím v Africe a další navyšování ekonomické a technické pomoci těmto státům.
- Do funkce ministra pro spolupráci se zeměmi Třetího světa je jmenován Jean-Pierre Cot. Ten se snaží prosadit ambiciózní agendu zahraniční politiky, která počítá nejen s pouhým nárůstem objemu poskytované zahraniční pomoci, ale také s více rovnocenným přístupem k jednotlivým státům Třetího světa a větší podporou nevládních projektů ve Třetím světě, na úkor přímé pomoci poskytované tamním vládám.
- Navzdory nárůstu celkově poskytované zahraniční pomoci rozvojovým státům z 0,34% (1979) na 0,5% (1983), mají na počátku Mitterandovy éry vztahy s bývalými africkými koloniemi Francie menší prioritu než v éře V. Giscard d'Estainga, neboť ministr Cot preferuje rozvoj spolupráce se státy jiných regionů (například se zeměmi Latinské Ameriky).
- Mezi Mitterandovými poradci a ministrem Cotem se objevují čím dál větší názorové rozkoly, zejména v souvislosti s otázkami ochrany lidských práv. Cot kritizuje dřívější francouzskou podporu diktátorským režimům a klade na první místo otázku dodržování lidských práv. Jeho odmítnutí zúčastnit se Mitterandova setkání s prezidentem Guiney Sekou Tourém způsobilo diplomatický skandál a vedlo nakonec ke Cotově rezignaci v prosinci 1982.
- S jeho odchodem se francouzská politika v Africe navrácí do „starých kolejí“, včetně podpory některých afrických diktatur. Pokračuje vojenské angažování v Africe (včetně vyslání vojenských jednotek Francie do Čadu v letech 1983 a 1986 proti libyjské agresii) a Francie také zintenzivnila výcvik místních vojáků. V diplomatické oblasti je nadále věnována velká pozornost francouzsko-africkým summitům.
- S koncem studené války se význam Afriky ve francouzské zahraniční politice snižuje. Důsledkem toho je ochlazení vztahů s některými africkými diktaturami (Zaire, Čad). Velké podpoře se naopak i nadále těší režim rwandského prezidenta Juvenala Habyriamany z kmene Hutuů, včetně výcviku vojenských jednotek a dodávek zbraní. Podpora režimu a váhavá francouzská vojenská reakce v tváři genocidě etnika Tutsiů po Haybiriamanově zavraždění v roce 1994, představují ránu francouzské prestiži a vedou k dalšímu oslabení vlivu Francie v oblasti rovníkové Afriky.